

Piotr Rączka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

raczka@umk.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1097-5712>

Tomasz Jędrzejewski

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

Tomasz.Jedrzejewski@umk.pl

Rodzaje i nazwy uczelni w polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki

<http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2022.040>

1. Wstęp

Obecny system szkolnictwa wyższego w Polsce regulowany jest przede wszystkim przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce¹. Wśród instytucji tworzących system szkolnictwa wyższego i nauki ustawodawca w art. 7 ust. 1, poza innymi licznymi podmiotami, na pierwszym miejscu wymienia uczelnie. W ten sposób niewątpliwie eksponuje rolę podmiotów, na których spoczywa podstawowy ciężar realizacji zadań sytuowanych w obszarze szkolnictwa wyższego i nauki. Podstawowe zadania uczelni reguluje art. 11 u.P.s.w.n., zgodnie z którym należy do nich zaliczyć: 1) prowadzenie kształcenia na studiach; 2) prowadzenie kształcenia na studiach podyplomowych lub innych form kształce-

¹ Tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r. poz. 574 ze zm., dalej: u.P.s.w.n. albo ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

nia; 3) prowadzenie działalności naukowej, świadczenie usług badawczych oraz transfer wiedzy i technologii do gospodarki; 4) prowadzenie kształcenia doktorantów; 5) kształcenie i promowanie kadr uczelni; 6) stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w: a) procesie przyjmowania na uczelnię w celu odbywania kształcenia, b) kształceniu, c) prowadzeniu działalności naukowej; 7) wychowywanie studentów w poczuciu odpowiedzialności za państwo polskie, tradycję narodową, umacnianie zasad demokracji i poszanowanie praw człowieka; 8) stwarzanie warunków do rozwoju kultury fizycznej studentów; 9) upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki i kultury, w tym przez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych, informacyjnych i archiwalnych; 10) działanie na rzecz społeczności lokalnych i regionalnych, jak również – zgodnie z ust. 2 tego artykułu – prowadzenie kształcenia specjalistycznego w przypadku uczelni zawodowych.

Przy tak szerokim spektrum zadań jest rzeczą oczywistą, że system podmiotów określonych ogólnie pojęciem uczelni jest wewnątrznie zróżnicowany. Rolą ustawodawcy, wynikającą m.in. z wcześniejszych doświadczeń związanych z funkcjonowaniem szkół wyższych, w kształtowaniu aktualnej regulacji prawnej było wprowadzenie rozwiązań prawnych gwarantujących potencjalnym odbiorcom świadczeń w zakresie kształcenia w miarę czytelną systematykę uczelni, która pozwalałaby dokonać oceny ich potencjału naukowego i dydaktycznego. W tym właśnie celu ustawodawca wprowadził szereg rozwiązań prawnych ograniczających stosowanie przez uczelnie określonych pojęć w zakresie ich nazewnictwa.

Niniejsze opracowanie zostało poświęcone analizie tych regulacji, również w ujęciu historycznym, a także ocenie ich skuteczności i zasadności.

2. Rodzaje uczelni*

Z punktu widzenia nazw uczelni należy podkreślić przyjęcie przez prawodawcę w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dwóch podstawowych, wynikających wprost z przepisów prawa, klasyfikacji, a mianowicie: podział na uczelnie publiczne i niepubliczne oraz podział na uczelnie akademickie i zawodowe. Wprawdzie obie te klasyfikacje mają charakter dychotomiczny, jednak nie są ze sobą powiązane, gdyż opierają się na różnych kryteriach.

W przypadku pierwszego podziału przyjęto kryterium charakteru podmiotu tworzącego uczelnie. Gdy jest nim organ państwa, mamy do czynienia z uczelnią publiczną. W praktyce oznacza to uczelnie tworzone przez Sejm lub ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego i nauki². Natomiast uczelnie niepubliczne to uczelnie utworzone przez osobę fizyczną albo osobę prawną, niebędącą jednak jednostką samorządu terytorialnego (gminą, powiatem, województwem) albo państwową lub samorządową osobą prawną. W tym przypadku podmiot tworzący uczelnie jest nazywany założycielem. Konsekwencje tego podziału, mimo ciągłego dążenia do zrównania statusu obu rodzajów uczelni (podział ten występował już pod rządami ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym³, a wcześniej jako podział na uczelnie państwowe i niepaństwowe), prawodawca utrzymuje w dalszym ciągu w ramach zasad tworzenia uczelni, ich ustroju wewnętrznego i – co najważniejsze – w zakresie ich finansowania. Należy więc odnotować stałą tendencję zakładającą konwergencję sektora publicznego i niepublicznego, ale jedynie w zakresie misji i aktywności o charakterze jakościowym, a nie ustrojowym. Jak wskazuje się w orzecznictwie sądowym, uczelnia niepubliczna nie jest organem administracji publicznej, lecz jednostką posiadającą osobowość

* Rozdział „Rodzaje uczelni” stanowi zaktualizowany fragment opracowania T. Jędrzejewski, *Uczelnie*, w: *Identyfikacja i uzasadnienie kierunków regulacji o kluczowym znaczeniu w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, red. J. Woźnicki, Warszawa–Toruń 2020.

² J.M. Zieliński, w: H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 70.

³ Tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r. poz. 2183 ze zm.

prawną, powołaną do wykonywania zadań publicznych i uprawnioną do nawiązywania stosunków administracyjnoprawnych⁴. Tym samym można stwierdzić, że zarówno publiczne, jak i niepubliczne uczelnie są zwykle zaliczane do posiadających osobowość prawną zakładów administracyjnych (publicznych), należących do grupy podmiotów wykonujących zadania administracji publicznej, choć nie jest to jedyna koncepcja teoretyczna⁵. Mamy więc tu do czynienia z typową współcześnie tendencją dywersyfikacji takich podmiotów na publiczne i niepubliczne, przy czym uczelnia może być uczelnią albo publiczną, albo niepubliczną.

Druga klasyfikacja wynikająca z przepisów prawa to podział na uczelnie akademickie i zawodowe. Podział ten obejmuje wszystkie rodzaje uczelni, a więc zarówno publiczne, jak i niepubliczne. Wprowadzając w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce podział na te dwa rodzaje uczelni, prawodawca nie zastosował jednolitego kryterium, a wręcz przeciwnie – dokonał ich opisu na podstawie kilku, często różnych elementów. Uczelnią akademicką jest bowiem uczelnia, która prowadzi działalność naukową i posiada kategorię naukową A+, A albo B w co najmniej jednej dyscyplinie naukowej albo artystycznej. Z kolei uczelnia zawodowa to uczelnia, która prowadzi kształcenie uwzględniające potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego oraz nie spełnia warunku w zakresie posiadania kategorii naukowej określonego dla uczelni akademickiej.

Konsekwencją posiadania statusu uczelni akademickiej jest obowiązek prowadzenia studiów pierwszego i drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich, a także możliwość kształcenia doktorantów, które odbywa się w szkołach doktorskich. Decydujące znaczenie w zakresie zarówno nabycia, jak i utrzymania oraz ewentualnej utraty statusu uczelni akademickiej ma kategoria na-

⁴ Wyrok WSA z dnia 9 września 2008 r., II SA/OI 454/08, CBOSA.

⁵ W literaturze przedmiotu wskazuje się także inne koncepcje charakteru prawnego uczelni, zob. np. E. Ochendowski, *Pozycja studenta uniwersytetu – użytkownik zakładu publicznego czy członek korporacji publicznej*, w: *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, red. J. Filipek, Bielsko-Biała 2003, s. 455 i n.; T. Brzezicki, *Ustrój szkolnictwa wyższego w Polsce*, Toruń 2010, s. 73 i n.; A. Bednarczyk-Płachta, *Status szkoły wyższej jako podmiotu administracji publicznej*, Warszawa 2016, s. 22 i n.

ukowa dyscyplin naukowych lub artystycznych uzyskana w wyniku przeprowadzonej ewaluacji jakości działalności naukowej. Pełne zastosowanie przyjętych regulacji następuje więc dopiero w wyniku przeprowadzenia ewaluacji na mocy przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz wydanych na jej podstawie przepisów wykonawczych w 2022 r.⁶ Natomiast do tego momentu na mocy art. 193 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce⁷ uczelnie zawodowe i uczelnie akademickie w rozumieniu przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r.⁸ stały się odpowiednio uczelniami zawodowymi i uczelniami akademickimi w rozumieniu aktualnie obowiązującej ustawy.

W przypadku uczelni zawodowej należy podkreślić, że o ile warunek negatywny nieposiadania określonej kategorii naukowej przez dyscyplinę naukową lub artystyczną reprezentowaną w danej uczelni nie budzi wątpliwości interpretacyjnych, o tyle warunek pozytywny w postaci kształcenia uwzględniającego potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego nie ma charakteru rozstrzygającego z dwóch powodów. Po pierwsze, pojęcie potrzeb otoczenia społeczno-gospodarczego należy do pojęć, które nie zostały jednoznacznie zdefiniowane, a więc może podlegać różnym interpretacjom. Po drugie, kształcenie uwzględniające potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego może bez negatywnych konsekwencji prowadzić

⁶ Z dniem 18 kwietnia 2020 r., na podstawie art. 60 pkt 13 ustawy z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020 r. poz. 695), art. 324 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669 ze zm.) otrzymał brzmienie, zgodnie z którym pierwsza ewaluacja jakości działalności naukowej obejmuje lata 2017–2021 i rozpoczyna się 1 stycznia 2022 r. W momencie przygotowywania opracowania doręczono uczelniom decyzje o nadaniu kategorii naukowych, które nie mają jeszcze charakteru ostatecznego.

⁷ Dz.U. z 2018 r. poz. 1669 ze zm.

⁸ Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 22 uczelnia akademicka to uczenia prowadząca badania naukowe, w której co najmniej jedna jednostka organizacyjna posiada uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora. W myśl art. 2 ust. 1 pkt 23 uczelnia zawodowa to uczelnia prowadząca studia pierwszego lub drugiego stopnia albo jednolite studia magisterskie nieposiadająca uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora.

uczelnia akademicka⁹. Konsekwencją statusu uczelni zawodowej jest prowadzenie kształcenia wyłącznie na profilu praktycznym na studiach pierwszego stopnia. Również w tym zakresie prawodawca nie wykazał się konsekwencją, umożliwił bowiem uczelniom zawodowym, oczywiście po spełnieniu ustawowych warunków, prowadzenie studiów drugiego stopnia, jednolitych studiów magisterskich oraz kształcenia specjalistycznego. Warto podkreślić, że w tym ostatnim przypadku uprawnień takich nie mają uczelnie akademickie, co może budzić wątpliwości.

Skoro podstawowym warunkiem uzyskania statusu uczelni akademickiej jest obecnie posiadanie określonej kategorii naukowej, to status ten zależy *de facto* od wyniku dokonywanej cyklicznie ewaluacji jakości działalności naukowej. Jeżeli w jej wyniku uczelnia akademicka nie spełni ustawowego warunku w zakresie kategorii naukowej, to utraci swój dotychczasowy status i stanie się uczelnią zawodową, co nastąpi w dniu, w którym decyzje o przyznaniu tej uczelni kategorii naukowych stały się ostateczne.

Warto podkreślić, że to niejedyny przypadek zmiany statusu uczelni akademickiej na uczelnię zawodową, ponieważ poza zmianą wynikającą z decyzji właściwego organu wydanej w wyniku przeprowadzonej ewaluacji ustawodawca wprowadził możliwość zakwalifikowania uczelni akademickiej do grupy uczelni zawodowych na jej wniosek, a więc z woli samej uczelni. Decyzję w tej sprawie podejmuje minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki w terminie 30 dni. W obu przypadkach uczelnia, która stała się uczelnią zawodową, dostosowuje prowadzone kształcenie na studiach do wymagań ustawowych, tj. w szczególności do studiów o profilu praktycznym, w terminie 12 miesięcy odpowiednio od dnia zaprzestania spełniania warunku dotyczącego kategorii naukowej albo doręczenia decyzji o zakwalifikowaniu do grupy uczelni zawodowych. W takiej sytuacji uczelnia zobowiązana jest także do zaprzestania kształcenia doktorantów, jeżeli kształcenie to było przez nią prowadzone. Jak wynika z objętej analizą regulacji,

⁹ J. Woźnicki, w: *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, red. J. Woźnicki, Warszawa 2019, s. 81–82.

klasyfikacja ta sprzyja możliwości wyboru ścieżki rozwoju każdej uczelni jako uczelni akademickiej poprzez stałe podnoszenie poziomu działalności naukowej albo uczelni zawodowej poprzez podnoszenie jakości kształcenia, zwłaszcza praktycznego. Rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie, gdyż ostateczną decyzję o roli danej uczelni w systemie szkolnictwa wyższego i nauki podejmuje ona sama, ukierunkowując swoje działania na zmianę lub utrzymanie swego dotychczasowego statusu.

3. Nazwy uczelni

Już ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. wprowadziła wymagania związane ze stosowaniem dodatkowych nazw uczelni. Nazwy te zostały określone w literaturze przedmiotu jako nazwy zastrzeżone¹⁰. Jak podkreśla się w literaturze, była to pierwsza regulacja w tym zakresie, która miała na celu ochronę tradycyjnie występujących nazw własnych uczelni akademickich¹¹. Należały do nich: uniwersytet, uniwersytet techniczny, politechnika, akademia, a także tzw. uniwersytet przymiotnikowy. Wyraz „uniwersytet” mógł być używany w nazwie uczelni, której jednostki organizacyjne posiadały uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora w co najmniej dziesięciu dyscyplinach, w tym co najmniej po dwa uprawnienia w każdej z następujących grup dziedzin nauki: 1) humanistycznych, prawnych, ekonomicznych lub teologicznych; 2) matematycznych, fizycznych, nauk o Ziemi lub technicznych; 3) biologicznych, medycznych, chemicznych, farmaceutycznych, rolniczych lub weterynaryjnych. Z kolei wyrazy „uniwersytet techniczny” mogło być używane w nazwie uczelni, której jednostki organizacyjne posiadały uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora w co najmniej dziesięciu dyscyplinach, w tym co najmniej sześć uprawnień w zakresie nauk technicznych. Natomiast wyraz „politechnika” mógł być używany w nazwie uczelni, której jednostki

¹⁰ R. Biskup, w: *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. M. Pyter, Warszawa 2012, s. 36.

¹¹ J. Woźnicki, op.cit., s. 83.

organizacyjne posiadały uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora w co najmniej sześciu dyscyplinach, w tym co najmniej cztery w zakresie nauk technicznych. Wyraz „akademia” mógł być używany w nazwie uczelni, której jednostki organizacyjne posiadały co najmniej dwa uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora. I wreszcie wyraz „uniwersytet”, uzupełniony innym przymiotnikiem lub przymiotnikami w celu określenia profilu uczelni, mógł być używany w nazwie uczelni, której jednostki organizacyjne posiadały co najmniej sześć uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora, w tym co najmniej cztery w zakresie nauk objętych profilem uczelni.

Wprowadzenie zastrzeżonych nazw uczelni stanowiło *de facto* dodatkową klasyfikację uczelni opartą na kryterium potencjału naukowego wyrażonego w zdolności do nadawania stopnia naukowego doktora¹², a nie doktora habilitowanego, co było wyrazem zachęcania do rozwoju o charakterze bardziej horyzontalnym, poziomo poszerzającym zbiór uprawnionych dyscyplin, a nie wertykalnym, pionowo pogłębiającym działalność w ramach już istniejącej grupy¹³. Ograniczenia w zakresie możliwości używania tych nazw nie tylko podnosiły rangę uczelni, a także w przejrzysty sposób informowały o ich potencjale naukowym¹⁴. Zgodnie z art. 255 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. nazwy uczelni miały zostać dostosowane do ustawowych wymogów w ciągu pięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy, tj. do dnia 30 czerwca 2010 r. Miały więc również służyć docelowo ich weryfikacji jakościowej. Tak się jednak nie stało i na mocy art. 1 pkt 6 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym¹⁵ termin dostosowania nazw uczelni do wymogów wynikających z art. 3 ustawy przesunięto do dnia 30 czerwca 2016 r. Okazało się, że i ten termin nie został dotrzymany, a konsekwencje z tego wynikające

¹² K. Prokop, w: *Prawo o szkolnictwie wyższym po nowelizacji. Komentarz praktyczny*, red. M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, Warszawa 2015, s. 17.

¹³ J. Woźnicki, *op.cit.*, s. 842.

¹⁴ H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 36.

¹⁵ Dz.U. z 2009 r. Nr 202, poz. 1553.

w postaci utraty statusu uczelni prawodawca wyłączył na podstawie art. 1 ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym¹⁶, mocą którego termin dostosowania przesunięto do dnia 30 czerwca 2020 r. Warto podkreślić, że po pierwsze – był to jedyny przepis tej ustawy, a po drugie – w tym czasie prognozowano już przygotowanie i uchwalenie nowej ustawy, co nastąpiło w 2018 r., a w konsekwencji art. 255 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. został uchylony na podstawie art. 169 pkt 3 ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Jak się wydaje, dobra i wynikająca z właściwych przesłanek regulacja o charakterze jakościowym nie oparła się bieżącym potrzebom politycznym.

Kolejna ustawa normująca system szkolnictwa wyższego, a mianowicie ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w pierwotnym brzmieniu wprowadziła ograniczenia posługiwania się określonymi nazwami, wiążąc je ze spełnieniem ustawowych wymogów ograniczających się zasadniczo do kategorii naukowych dyscyplin na poszczególnych uczelniach, a więc do wyników ewaluacji jakości działalności naukowej. Prawodawca objął swoistą ochroną tylko trzy nazwy, którymi mogą posługiwać się wyłącznie uczelnie akademickie. Nazwa „akademia” jest zastrzeżona dla uczelni akademickiej, a więc uczelni, która posiada kategorię naukową A+, A albo B w co najmniej jednej dyscyplinie naukowej albo artystycznej. Nazwa „politechnika” jest zastrzeżona dla uczelni akademickiej posiadającej kategorię naukową A+, A albo B+ w co najmniej dwóch dyscyplinach w zakresie nauk inżynierskich i technicznych. Natomiast nazwa „uniwersytet” jest zastrzeżona dla uczelni akademickiej posiadającej kategorię naukową A+, A albo B+ w co najmniej sześciu dyscyplinach naukowych lub artystycznych, zawierających się w co najmniej trzech dziedzinach nauki lub sztuki. Należy odnotować, że ustawodawca zrezygnował z zastrzeżenia nazwy „uniwersytet techniczny” i nazw uniwersytetów przymiotnikowych, jak uczynił to w poprzedniej regulacji. Przyjęte założenia są jednak kolejnym rozwiązaniem promującym wysoki poziom działalności naukowej i możliwość podniesienia prestiżu

¹⁶ Dz.U. z 2016 r. poz. 907.

uczelni. Oczywiście oparcie nazewnictwa uczelni na wynikach ewaluacji jakości działalności naukowej mogłoby rodzić też negatywne konsekwencje w związku z niespełnieniem kryteriów, ale tu prawodawca w przypadku uzyskania kategorii naukowej skutkującej koniecznością zmiany nazwy uczelni pozwala posługiwać się dotychczasową nazwą. Rozwiązanie to, co do zasady, nie zasługuje na aprobatę, w szczególności w przypadku uzyskania kategorii niższej niż dotychczasowa. Jednak wcześniej opisane doświadczenie wskazuje, że mimo przyjęcia bardziej restrykcyjnych przepisów w poprzedniej regulacji prawnej z przyczyn praktycznych nie doszło nigdy do jej faktycznego zastosowania. W literaturze podkreśla się także niejasny charakter art. 16 ust. 4 u.P.s.w.n., który z jednej strony operuje sformułowaniem: „skutkuje koniecznością zmiany nazwy”, co sugeruje obligatoryjną zmianę nazwy, a z drugiej pozwala „posługiwać się nazwą dotychczasową”¹⁷.

Ustawą z dnia 23 lipca 2021 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce¹⁸ poszerzono katalog nazw zastrzeżonych o akademię nauk stosowanych. Zgodnie z art. 16 ust. 1a ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym wyrazy „akademia nauk stosowanych” są zastrzeżone dla nazwy uczelni zawodowej, która spełnia łącznie następujące warunki: 1) funkcjonuje co najmniej 10 lat; 2) liczba studentów kształcących się na uczelni wynosi co najmniej 250, z czego co najmniej 100 studentów kształci się na studiach stacjonarnych; 3) co najmniej 50% nauczycieli akademickich jest zatrudnionych na tej uczelni jako podstawowym miejscu pracy; 4) prowadzi studia pierwszego lub drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie na co najmniej 5 kierunkach; 5) prowadzi kształcenie na co najmniej 1 kierunku studiów przygotowujących do wykonywania zawodów, w programach których uwzględnia się standardy kształcenia¹⁹, lub kierunku studiów kończących się uzyskaniem tytułu zawodo-

¹⁷ J.M. Zieliński, *op.cit.*, s. 75.

¹⁸ Dz.U. z 2021 r. poz. 1630.

¹⁹ Zgodnie z art. 68 ust. 1 u.P.s.w.n. standardy kształcenia uwzględnia się w programach studiów przygotowujących do wykonywania zawodów: lekarza, lekarza dentystry, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego,

go inżyniera lub magistra inżyniera; 6) żaden kierunek studiów prowadzonych przez uczelnię nie został oceniony negatywnie w wyniku przeprowadzonej przez Polską Komisję Akredytacyjną oceny jakości kształcenia. Jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy, założeniem leżącym u podstaw proponowanych rozwiązań jest wyróżnienie tych uczelni zawodowych, które spełnią określone w ustawie warunki, i umożliwienie im noszenia nazwy zawierającej zastrzeżone wyrazy „akademia nauk stosowanych”²⁰. Rozwiązania te mają zapewnić uczelniom zawodowym większą rozpoznawalność i renomę w lokalnych społecznościach, a także stanowić dodatkowy bodziec do dalszego rozwijania potencjału organizacyjnego i podnoszenia jakości prowadzonego kształcenia. Jak podkreśla projektodawca, wprowadzone przesłanki mają ograniczyć możliwość posługiwania się wskazaną nazwą wyłącznie uczelniom zawodowym o ugruntowanej pozycji, które stabilnie funkcjonują w polskim systemie szkolnictwa wyższego zawodowego i nauki. Pozwalają one również na weryfikację, oczekiwaną przez projektodawcę od przyszłych akademii nauk stosowanych, szerokiej oferty dydaktycznej uczelni w zakresie kształcenia praktycznego, w tym na studiach przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela, zawodów medycznych lub na studiach umożliwiających uzyskanie kompetencji inżynierskich. I wreszcie stanowią wyraz dbałości o zapewnienie odpowiedniej jakości kształcenia na prowadzonych studiach²¹. Podobnie jak w przypadku innych zastrzeżonych nazw, w sytuacji zaprzestania spełniania przez uczelnię używającą w swojej nazwie wyrazów „akademia nauk stosowanych” ustawowych warunków uczelnia może nadal posługiwać się tą nazwą. Jest to wprawdzie

fizjoterapeuty, ratownika medycznego, lekarza weterynarii, architekta oraz nauczyciela.

²⁰ Nazwa „akademia nauk stosowanych” została wprowadzona na etapie prac legislacyjnych w Sejmie, w projekcie rządowym proponowano bowiem nazwę „akademia praktyczna”. Warto zaznaczyć, że część środowiska akademickiego popierająca istotę wprowadzanych zmian postulowała wprowadzenie nazwy „akademia zawodowa” dla zaznaczenia, że uczelnie te pomimo wystąpienia w nazwie słowa „akademia”, zastrzeżonego dla uczelni akademickich, zachowują status uczelni zawodowej.

²¹ Uzasadnienie projektu z dnia 6 maja 2021 r. – druk nr 1345.

przejaw konsekwencji w zakresie rozwiązań systemowych, jednak ze wskazanych wcześniej przyczyn trudno to rozwiązanie uznać za trafne.

Przy okazji dokonywanych zmian wprowadzono regułę, zgodnie z którą zmiana nazwy uczelni niepublicznej na nazwę zawierającą wyrazy zastrzeżone może nastąpić po uzyskaniu zgody ministra, wydanej, na wniosek uczelni lub założyciela, w drodze decyzji administracyjnej. Przy czym weryfikacja spełniania przez uczelnię niepubliczną warunków ustawowych jest przeprowadzana na podstawie danych zawartych w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on. Dodatkowo zmiana nazwy niepublicznej uczelni zawodowej na nazwę zawierającą wyrazy „akademia nauk stosowanych” może nastąpić, jeżeli uczelnia spełnia łącznie warunki ustawowe na dzień złożenia wniosku oraz spełniała je w zakresie określonym w art. 16 ust. 1a pkt 2–5 w okresie 2 lat akademickich, a w przypadku pkt 6 w okresie 3 lat akademickich poprzedzających rok akademicki, w którym złożono wniosek. Zmiana nazwy uczelni będzie następowała według różnych procedur w odniesieniu do uczelni publicznych i uczelni niepublicznych, co wynika z przyjętych w ustawie odmiennych sposobów organizacji i działania obu typów uczelni.

Wydaje się, że wprowadzenie zastrzeżenia nazwy „akademia nauk stosowanych” dla uczelni zawodowych i przyznanie im dodatkowych uprawnień mają przede wszystkim na celu zwiększenie liczby osób przygotowanych do wykonywania zawodów, w których zatrudnienie nie zaspokaja obecnych potrzeb rynku pracy. W szczególności dotyczy to nauczycieli, ale również zawodów medycznych czy technicznych. Rozumiejąc konieczność zaspokojenia tych potrzeb, nie należy jednak przyjmować rozwiązań, które przedkładają kryteria ilościowe nad kryteria jakościowe. Chodzi tu przede wszystkim o prawo nowej grupy uczelni zawodowych do samodzielnego kształcenia nauczycieli, co burzy wypracowany na przestrzeni wielu lat – w ramach współdziałania środowiska akademickiego, Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz przedstawicieli praktyki szkolnej – model przygotowywania kandydatów do wykonywania tego zawodu. Podobne wątpliwości budzi

możliwość kształcenia przez uczelnie zawodowe we wszystkich zawodach medycznych i technicznych. Na zakończenie warto dodać, że wyodrębnienie nowej grupy uczelni funkcjonujących jako „akademie nauk stosowanych” rodzi także dodatkowe zagrożenia. Może bowiem doprowadzić do nierównego traktowania uczelni zawodowych oraz do wykorzystania zastrzeżonej dla uczelni akademickich nazwy „akademia” na poziomie uczelni zawodowych. Samo też sformułowanie „akademia nauk stosowanych” może budzić wątpliwości zarówno terminologiczne, jak i co do jej charakteru.

4. Podsumowanie

Analiza rozwoju regulacji prawnej dotyczącej rodzajów i nazw uczelni funkcjonujących w polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki prowadzi do wniosków o braku konsekwencji i skuteczności w zakresie stosowania przyjmowanych rozwiązań prawnych. Jak ważna jest identyfikacja poszczególnych jednostek pod względem potencjału naukowego oraz dydaktycznego, wskazują różne, często patologiczne przykłady nadużyć związanych z posługiwaniem się w sposób nieuprawniony nazwami utożsamianymi z reguły z renomowanymi jednostkami. Tej więc poprzedni, jak i obecny system nie był w stanie odbiorcom usług dydaktycznych zagwarantować.

Częste zmiany w analizowanym zakresie nie służyły i nie służą stabilizacji systemu i nie gwarantują rozpoznawalności uczelni pod względem jakościowym. Można również dostrzec kroczącą rezygnację ustawodawcy z przyjmowanych kryteriów, czego przykładem mogą być losy ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. Należy także krytycznie odnieść się do aktualnych kryteriów, wyjątkowo elastycznych, pozwalających uczelniom, które tracą status umożliwiający im stosowanie określonej nomenklatury, na używanie jej nadal.

Warto więc z perspektywy czasu zgłosić wnioski *de lege ferenda* i postulować zaostrenie regulacji w tym zakresie, przede wszystkim przez stworzenie obowiązku spełniania ustawowych kryteriów pozwalających na posługiwanie się określonymi nazwami uczelni identyfikowanymi z ustawowo określonym potencjałem naukowym

oraz obowiązku zastosowania procedury zmiany nazwy w przypadku utraty przez uczelnię takiego potencjału.

STRESZCZENIE

Rodzaje i nazwy uczelni w polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki

Do podstawowych podmiotów realizujących zadania w zakresie polskiego systemu szkolnictwa wyższego i nauki ustawodawca zalicza uczelnie, na których spoczywa obowiązek realizacji m.in. zadań związanych z kształceniem. Uczelnie, przy tak rozbudowanym systemie, nie stanowią kategorii jednolitej, są grupą wewnątrznie zróżnicowaną. W celu umożliwienia identyfikacji ich potencjału naukowego, który powinien oddziaływać na potencjał dydaktyczny, ustawodawca w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zastrzega określone nazwy i uzależnia posługiwanie się nimi od spełnienia ustawowych kryteriów. Celem niniejszego opracowania jest analiza wcześniejszych i aktualnych regulacji prawnych w tym zakresie i sformułowanie wniosków co do dalszego rozwoju przedmiotowych rozwiązań.

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe; uczelnie; nazwa uczelni; rodzaje uczelni

SUMMARY

Types and names of higher education institutions in the Polish system of higher education and science

Among the basic entities performing tasks within the Polish system of higher education and science, the legislator includes HEIs, which are obliged to perform other tasks related to education. HEIs, with such an extensive system, do not constitute a uniform category; they are an internally diverse group. In order to enable the identification of their scientific potential, which should interact with the teaching potential, the legislator in the Law on Higher Education and Science reserves certain names and makes the use of these names conditional on the fulfilment of statutory criteria. This paper aims to analyse the previous and current legal regu-

lations in this respect and formulate conclusions to further develop the solutions in question.

Keywords: higher education; university; name of university; types of universities

BIBLIOGRAFIA

- Bednarczyk-Płachta A., *Status szkoły wyższej jako podmiotu administracji publicznej*, Warszawa 2016.
- Biskup R., w: *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, red. M. Pyter, Warszawa 2012.
- Brzezicki T., *Ustrój szkolnictwa wyższego w Polsce*, Toruń 2010.
- Izdebski H., Zieliński J.M., *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Jędrzejewski T., *Uczelnie*, w: *Identyfikacja i uzasadnienie kierunków regulacji o kluczowym znaczeniu w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, red. J. Woźnicki, Warszawa-Toruń 2020.
- Ochendowski E., *Pozycja studenta uniwersytetu – użytkownik zakładu publicznego czy członek korporacji publicznej*, w: *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, red. J. Filipek, Bielsko-Biała 2003.
- Prokop K., w: *Prawo o szkolnictwie wyższym po nowelizacji. Komentarz praktyczny*, red. M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, Warszawa 2015.
- Woźnicki J., w: *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, red. J. Woźnicki, Warszawa 2019.
- Zieliński J.M., w: H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.

